

Recenze

Čírtková, Ludmila: „Forenzní psychologie“ 2., upravené vydání. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2009, 439 stran.

Předložená publikace je druhou rozšířenou verzí knihy. Její text je logickým způsobem členěn do 5 základních oddílů a stejně účelným způsobem jsou dále diferencovány i dílčí kapitoly. Tento způsob umožní čtenáři snáze pochopit souvislosti jednotlivých informací a může se díky jeho funkčnímu členění v textu i dobře orientovat.

První oddíl je zcela přirozeně věnován vymezení oboru a jeho hlavních tematických okruhů, jimiž se zabývají další kapitoly. Tento způsob je vhodný, protože čtenář snáze pochopí, čím se daná disciplína zabývá. Přínosné je uvedení různých přístupů k vymezení forenzní psychologie. Přehled metod, které jsou ve forenzní psychologii používány, je srozumitelný a svým rozsahem plně vyhovující. Historie oboru je zajímavá a autorka ji prezentuje v adekvátním rozsahu. Poznání historických souvislostí je důležité i pro pochopení jejího vývoje a jejího zakotvení v aktuálním sociohistorickém kontextu. Členění textu dle časového vymezení je vhodné, přispívá k dobré orientaci v textu.

Druhý oddíl se zabývá velmi důležitou oblastí forenzní psychologie, jíž je psychologie pachatele. Autorka zde prezentuje různé přístupy, jejichž podstatu srozumitelně vysvětluje. Důležité je i uvedení důvodu, proč určitý způsob výkladu začal být preferován, včetně jeho spojení s názory platnými v daném období atd. Přehled typů osobnosti pachatele je z hlediska pochopení dané problematiky užitečný, i když jde spíše o krajní varianty. Subkapitola věnovaná specifčnosti problematiky mladistvých pachatelů je rovněž přínosná, protože jejich osobnost i kriminální chování jsou v mnoha směrech odlišné od dospělých. Totéž platí i pro výklad samotného kriminálního jednání a jeho specifika, je jisté, že takové jednání nějak charakterizuje pachatele, který se ho dopouští, ale zároveň může mít řadu různých příčin, jimž je třeba porozumět. Velmi důležitá je kapitola věnovaná motivaci ke kriminálnímu jednání, která může být základem pochopení trestného činu a důležitou informací i při volbě nápravného programu. Autorka k výkladu přistupuje kvalifikovaně, uvádí různé varianty hodnocení motivace z pohledu jednotlivých teorií osobnosti. Prognózování nebezpečnosti pachatele je významné především z praktického hlediska, ale je důležité i pro komplexní porozumění mechanismu rozvoje trestné činnosti. Jde zároveň o problematiku, jíž není vždycky věnována taková pozornost, jakou by si zasloužila. K pochopení dané problematiky

přispívají i příklady a její jasné zakotvení, včetně uvedení hodnotících kritérií. Oddíl logicky končí textem věnovaným metodám používaným při resocializaci, resp. nápravě pachatelů trestné činnosti.

Třetí část publikace je věnována psychologii oběti. Z textu je zřejmé, že autorka se v této oblasti velmi dobře orientuje. Opět postupuje logicky od definice oboru, k rozlišení typů obětí i vymezení faktorů, které mohou zvýšit riziko viktimizace. Typologie oběti je velmi pěkně zpracována, text je přehledný a zároveň informačně bohatý. Stejně dobře a přehledně je zpracována charakteristika procesu viktimizace. Autorka k tomuto výkladu přistupuje komplexně, bere v úvahu různá hlediska, včetně charakteristiky rizik, která spoluurčují míru závažnosti takové události. Logicky po této kapitole následuje pojednání o posttraumatické stresové poruše, která je často důsledkem násilné trestné činnosti. Problematika reviktimizace je rovněž důležitá, protože u některých obětí může dojít k opakování jejich traumatu díky jejich osobním dispozicím nebo změně v chování, která byla navozena traumatickou zkušeností. Autorka tento mechanismus velmi dobře vysvětluje, její výklad je teoreticky zakotven a k jeho pochopení přispívají i příklady. Informace o terapii oběti uzavírá tuto část textu. Text věnovaný ochotě poskytnout pomoc člověku v tísní je aktuálně dost významný, protože se ukázalo, že lidé se vždycky nechovají tak, jak by bylo možné předpokládat a autorka vysvětluje proč, jaké faktory mohou jejich chování ovlivňovat. I v tomto případě jde o pochopení standardního průběhu nestandardního dění. Oběť má svou roli i při vyšetřování trestného činu, tyto činy se mohou lišit z hlediska individuální motivace a vztahu k oběti. Porozumění následnému reagování oběti i znalost vhodného chování k oběti je pro policejní praxi důležitá. Text je zpracován přehledně, autorka postupně vysvětluje jednotlivé souvislosti a vztahy. Účelná je i informace o předstírané viktimizaci a jejích charakteristických rysech, protože i s touto eventualitou se mohou kriminalisté setkat.

Čtvrtá část publikace je zaměřena na analýzu psychologických aspektů vybraných deliktů, které jsou v současné době aktuální a nebo mají významný psychologický kontext. Jejich výklad je důležitý i proto, že se často v mnoha směrech vymykají běžné kriminální aktivitě a jejich pachatelé bývají leckdy v různém směru psychicky alterovaní. Text zahrnuje i kapitolu věnovanou sexuálně motivovaným násilným činům, včetně zneužívání dětí. Opět je třeba ocenit logické členění textu. Kapitola obsahuje i aktuální informace o trestné činnosti, jíž nebyla dříve věnována taková pozornost, jako je telefonní teror a stalking. Velmi pěkná je analýza stalkingu, včetně upozornění na různé mýty, které s ním bývají spojovány, kapitola

zahrnuje také přehled jeho typických znaků, příklady takového jednání i opačné vymezení toho, co stalking není. Přínosná je i charakteristika domácího násilí, jeho projevů, příčin a důsledků. Braní rukojmí je rovněž kriminální aktivitou, která se v současné době objevuje častěji a je třeba ocenit, že i jí věnuje autorka pozornost.

Pátá část se zabývá možností využití psychologických znalostí při vyšetřování trestné činnosti. Autorka zde uvádí, v čem může psycholog v této praxi pomoci, jak využít psychologických poznatků při výslechu, aby byl co nejefektivnější, a jaké faktory jej mohou ovlivnit. Upozorňuje na specifičnost výslechu dětí, na význam způsobu navazování kontaktu, formulování otázek, interpretace dětských výpovědí atd. Text věnovaný výpovědi je přínosný i tím, že bere v úvahu veškeré faktory a procesy, které se uplatňují při zpracování a uchování informací, a možnosti jejich ovlivnění či zkreslení. Upozorňuje na případné nepřesnosti ve sdělení očitých svědků, zabývá se věrohodností výpovědí a možnostmi jejího posouzení. Kapitola zahrnuje i další informace o zajímavých možnostech uplatnění psychologie ve forenzní praxi, jako je profilování a analýza verbálního projevu pachatele atd. Text je přehledný a obsahově kvalitní, zahrnuje značné množství informací a zároveň zůstává konzistentní a srozumitelný.

Celkově lze předloženou publikaci hodnotit jako velmi zdařilou, autorka zde prezentuje své obsáhlé znalosti a zároveň je zpracovává způsobem, který je přehledný a pro čtenáře srozumitelný. Publikace je vysokoškolskou učebnicí a požadavky, které jsou na takové texty kladeny zcela jednoznačně splňuje. Vzhledem k tomu ji doporučuji k vydání, jistě bude mít stejný úspěch jako měla její první verze.

Prof. PhDr. RNDr. Marie Vágnerová, CSc.